

Список літератури

1. Бланк, И. А. Торговый менеджмент [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Украинско-Финский институт менеджмента и бизнеса, 1997. – 408 с.
2. Краснокутська, Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка [Текст]: навчальний посібник / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навч. літератури, 2005. – 352 с.
3. Мазаракі, А. А. Економіка торговельного підприємства [Текст]: підручник для вузів. / А. А. Мазаракі, Л. О. Лігоненко, Н. М. Ушакова; [під ред. проф. Н. М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с.
4. Полонский, А. Н. Планирование деятельности предприятия торговли [Текст] / А. Н. Полонский, А. А. Садеков, Е. А. Гасило. – Донецк : Донецкий гос. ун-т экономики и торговли им. М. Туган-Барановского, 2004. – 233 с.

Отримано 01.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© Л.Д. Забродська, М.А. Дядюк, Н.П. Ушакова, 2010.

УДК 339.372.8(447)

Н.О. Власова, канд. екон. наук, проф.
О.А. Круглова, канд. екон. наук, доц.
Н.О. Гайдар, асист.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Подано результати досліджень розвитку підприємств роздрібною торгівлі; здійснено порівняльну оцінку ефективності діяльності підприємств торгівлі з підприємствами інших видів економічної діяльності.

Представлены результаты исследования развития предприятий розничной торговли; осуществлена сравнительная оценка эффективности деятельности предприятий торговли с предприятиями других видов экономической деятельности.

The results of researches of retail trade enterprises development are presented; the comparative estimation of efficiency of trade enterprises activity with the enterprises of other types of economic activity is carried out.

Постановка проблеми в узагальненому вигляді. Підприємство є відкритою економічною системою, функціонування якої залежить від розвитку зовнішнього середовища. У цьому сенсі, під час оцінки досягнутого рівня ефективності діяльності, а також прийняття управлінських рішень щодо забезпечення ефективності господарської діяльності торговельного підприємства у перспективі, є доцільним урахування основних процесів та тенденцій, що спостерігаються на галузевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виявлення тенденцій розвитку підприємств роздрібною торгівлі представлено в

численних працях вітчизняних дослідників, а саме: В.В. Апопія, І.О.Бланка, Н.О. Голошубової, Л.О. Лігоненко, А.А. Мазаракі, Г.Р. Івасів, А.А. Садекова та ін. Проте, динамічність розвитку конкурентного середовища зумовлює актуальність даного напряму досліджень та затребуваність його результатів.

Мета та завдання статті. Метою статті є представлення результатів досліджень із виявлення тенденцій розвитку підприємств роздрібною торгівлі, а також представлення результатів порівняльної оцінки ефективності функціонування підприємств торгівлі з підприємствами інших видів економічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами дослідження в цілому за період 2005-2009 рр. визначено загальне зростання обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) як у сфері торгівлі в цілому, так і роздрібною торгівлі в тому числі (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності за період 2005-2009 рр. [1; 4]

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2009 у % до 2005
Усього, млрд грн	1514,5	1898,3	2414,7	3014,7	2742,5	181,1
у т. ч. торгівля	728,1	941,2	1171,1	1426,0	1270,2	174,5
у т. ч. роздрібна торгівля	58,3	77,3	102,7	134,1	146,6	251,6
У % до попереднього року						
Разом	–	125,3	127,2	124,8	91,0	–
у т. ч. торгівля	–	129,3	124,4	121,8	89,1	–
у т. ч. роздрібна торгівля	–	132,6	132,8	130,6	109,3	–

У цілому за аналізований період динаміка обсягів реалізації по галузі є позитивною. Порівняно з 2005 р. обсяг реалізації по торгівлі у 2009 р. збільшився в 1,7 рази, за сегментом роздрібною торгівлі – у 2,5 рази. Проте, через фінансову кризу обсяги реалізації у 2009 р. є меншими, ніж очікувались, з огляду загальної динаміки розвитку торгівлі. У роздрібній торгівлі на відміну від галузі в цілому, відмічено зростання обсягів реалізації (146,6 млрд грн у 2009 р. проти 134,1 млрд грн у 2008 р.), проте темп його змін значно поступається показникам у попередні роки (9,3% у 2009 р. проти 30,6% у 2008 р., 32,8% у 2007 р., 32,6% у 2006 р.).

Аналіз фінансових результатів по підприємствах торгівлі в період 2005-2009 рр. свідчить про значні втрати, що понесені торговельною галуззю, внаслідок фінансової кризи (рисунок). Так, включно до

2007 р. по підприємствах торгівлі в цілому відмічено позитивний фінансовий результат та зростання його абсолютної величини у динаміці. У період 2005-2007 рр. обсяг прибутку, що отримано торговельними підприємства значно перевищував розміри збитку, у результаті чого загальний фінансовий результат по галузі збільшився в 1,6 рази. Разом з тим, по підприємствах роздрібно́ї торгівлі динаміка фінансових результатів мала інший характер.

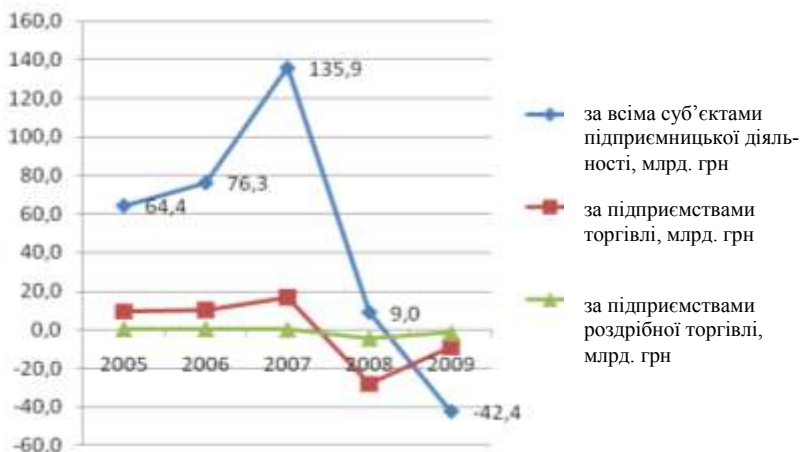

Рисунок – Порівняння динаміки фінансових результатів діяльності усіх суб'єктів підприємницької діяльності, підприємств торгівлі та підприємств роздрібно́ї торгівлі в період 2005-2009 рр.

Хоча протягом 2005-2007 рр. сальдо прибутків та збитків по підприємствах роздрібно́ї торгівлі було позитивним, проте абсолютний розмір фінансових результатів зменшувався. Період 2008-2009 рр. характеризується збитковістю діяльності як в цілому по торгівлі, так і по підприємствах роздрібно́ї торгівлі зокрема. У цей період український ринок залишили торгові мережі Germanos (Греція), «Перекресток», «Патэрсон», «Вестер» (Росія). Про банкрутство та початок процедури санації протягом 2009 р. заявили такі компанії як «Домотехника», «МКС», «АМИ», «О'КЕЙ Україна», «РУШ», «ПИК» [2].

Відзначимо, що фінансовий результат 2009 р., як і у попередній період, є від'ємним. Проте, його абсолютна величина є значно меншою, ніж у 2008 р. Збиток по торговельних підприємствах у 2009 р. становить лише 1/3 показника 2008 р., що є позитивним у розвитку та свідчить про поступовий вихід підприємств галузі з кризового поло-

ження. За результатами 2009 р. ознаки оздоровлення та відновлення втрачених позицій демонструють такі компанії як «ЕвроТек», Aushan, Arbis Capital, «Караван», АТБ, «Украинский ритейл» [2].

Для підприємств торгівлі є специфічним склад суб'єктів господарювання. Якщо в цілому по економіці України за обсягом реалізованої продукції та чисельністю зайнятих працівників домінуючими є підприємства – юридичні особи, то для торговельної галузі в цілому та для роздрібно торгівлі є характерною значна частка у складі суб'єктів господарської діяльності фізичних осіб – підприємців. У цілому по торгівлі цей показник становить 91,6...93,3% по періодах часу, по роздрібній торгівлі – 97,7...98,3%.

Статистичні дані свідчать, що за розміром більшість підприємств-суб'єктів господарської діяльності як у торгівлі в цілому, так і в роздрібній торгівлі зокрема, представлено малими підприємствами. За даними 2006-2008 рр. їх питома вага становить 95,4...94,8% у загальній кількості підприємств роздрібно торгівлі. Разом з тим, за цей же період слід відмітити зростання частки великих та середніх підприємств (з 0,2 до 0,4% – за групою великих підприємств та з 4,2 до 4,4% за групою середніх підприємств).

Як показали результати діяльності підприємств торгівлі у період входження у кризовий період, найбільш високий рівень міцності мають великі підприємства. За підсумками 2008 р. по означеній групі підприємств у цілому по торгівлі фінансовий результат є позитивним (+4,5%). На відміну від торгівлі в цілому, у сегменті роздрібно торгівлі діяльність великих підприємств була збитковою (-1,1%). Проте показник збитковості діяльності по великих підприємствах зафіксовано на рівні удвічі меншим, ніж по середніх та малих, що свідчить про більш високий потенціал економічної стійкості великих підприємств порівняно з середніми та малими.

Період 2005-2009 рр. відзначається зростанням активів підприємства. За аналізований період загальний розмір активів підприємств торгівлі збільшився у 2,1 рази, а підприємств роздрібно торгівлі – у 3,6 рази. Проте, відмітимо, що зростання активів мало місце лише в докризовий період. Кризові явища негативно вплинули на формування ресурсного потенціалу підприємств торгівлі. Уже за результатами 2008 р. визначається погіршення показників. Тенденцію до скорочення майна та капіталу підприємств торгівлі, що намітилась у 2008 р., підтверджено даними 2009 р., а саме – впродовж 2009 р. спостерігається значне скорочення активів торговельних підприємств (на 33,7% – по торгівлі в цілому та 14,2% – по підприємствах роздрібно торгівлі). Період 2009 р. виділяється суттєвим скороченням обсягу власних коштів торговельних підприємств, а саме – на 2/3. Станом на початок 2010 р. величина власного капіталу в цілому по підприємствах торгівлі зафіксована на рівні 33,1%, а по підприємствах роздрібно торгівлі – 38,3% від показника початку 2009 р. Аналіз структури активів та капіталу підтверджує особливості формування ресурсного потенціалу під-

приємств торгівлі. У складі активів найбільша питома вага припадає на оборотні активи, у складі капіталу – на поточні зобов'язання. За даними 2005-2009 рр. частка оборотних активів у складі майна торговельного підприємства коливається в межах 76,9...79,9% по періодах часу. Щодо підприємств роздрібно торгівлі, то цей показник, хоча й є меншим, проте залишається значним та становить 59,6...65,3%. Значну роль у формуванні активів торговельних підприємств відіграє позиковий капітал, що підтверджується структурою фінансових ресурсів підприємств торгівлі. У період 2005-2009 рр. частка довгострокових та поточних зобов'язань складала: по підприємствах торгівлі в цілому – 72,0...80,3%, по підприємствах роздрібно торгівлі – 68,5...95,0%. Характерним також для аналізованого періоду є значне зростання довгострокових зобов'язань. Впродовж 2005-2009 р. їх обсяг в цілому по підприємствах торгівлі збільшився у 4,5 рази, а по підприємствах роздрібно торгівлі зокрема – у 9,5 рази. Незважаючи, на те, що 2008 р. визначений як період розвитку національної економіки за кризових умов, обсяг довгострокових зобов'язань як в цілому по підприємствах всіх галузей, так і по підприємствах торгівлі, зростав. Проте, по торговельних підприємствах зростання даного показника було значно вищим, ніж в цілому по підприємствах національної економіки.

Питання ефективності господарської діяльності підприємств торгівлі розглянуто за порівняння основних показників ефективності діяльності підприємств торгівлі з підприємствами інших видів економічної діяльності. Як основні при цьому використані найбільш узагальнюючі показники ефективності діяльності підприємств, а саме – рентабельність діяльності, витрат та активів, а також оборотності активів та витратовіддачі. Для визначення рівня ефективності по підприємствах різних видів економічної діяльності використано розподіл видів економічної діяльності по групах з високим (В), середнім (С) та низьким рівнем (Н) відповідного показника. В основі розподілу видів економічної діяльності по кожному з досліджуваних показників по окремих періодах часу – максимальне (X_{max}) та мінімальне (X_{min}) значення, а також інтервал (i), що визначено за урахування граничних значень показників (X_{max} ; X_{min}) та кількості груп розподілу. Умови визначення рівня ефективності за окремим напрямом оцінювання є наступні: а) $X_i \in [X_{min}; X_{min} + i]$ – низький рівень ефективності (Н); б) $X_i \in [X_{min} + i; X_{min} + 2i]$ – середній рівень ефективності (С); в) $X_i \in [X_{min} + 2i; X_{max}]$ – високий рівень ефективності (В). Результати порівняння видів економічної діяльності за основними показниками ефективності представлено у таблиці 2.

За результатами визначено, що підприємства торгівлі значно поступаються підприємствам інших видів економічної діяльності за показниками рентабельності. Протягом 2005-2009 рр. за рентабельністю діяльності, витрат та активів підприємства торгівлі входили до групи видів економічної діяльності з найнижчим рівнем означених показників. Окрім торгівлі до даної групи входили також підприємства, що

Таблиця 2 – Порівняння видів економічної діяльності за основними показниками ефективності

Період	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство			Промисловість			Будівництво			Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку			Діяльність готелів та ресторанів			Діяльність транспорту та зв'язку			Фінансова діяльність			Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям			Освіта			Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги			Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту																
	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н														
Рентабельність діяльності																																															
2005	В	С	Н	Н	Н	В	В	Н	С	Н	Н	2006	В	С	Н	Н	Н	В	В	В	В	Н	С	2007	С	Н	Н	Н	Н	Н	С	В	Н	Н	Н	2008	С	С	Н	Н	Н	С	В	Н	С	Н	Н
Рентабельність витрат																																															
2005	С	Н	Н	Н	Н	В	В	Н	С	Н	Н	2006	В	С	Н	Н	Н	В	В	В	С	Н	С	2007	С	Н	Н	Н	Н	Н	С	В	Н	Н	Н	2008	В	С	Н	Н	Н	С	В	Н	С	Н	Н
Рентабельність активів																																															
2005	С	Н	Н	Н	Н	С	В	Н	В	Н	Н	2006	Н	С	Н	Н	Н	С	В	Н	С	Н	Н	2007	С	Н	Н	Н	Н	Н	В	Н	Н	Н	Н	2008	С	С	Н	Н	Н	Н	В	Н	С	Н	Н
Оборотність активів																																															
2005	Н	Н	Н	В	Н	Н	С	Н	С	Н	Н	2006	Н	Н	С	В	Н	Н	С	Н	С	Н	Н	2007	Н	Н	С	В	Н	Н	С	Н	Н	Н	Н	2008	Н	Н	Н	В	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н
Витратовіддача																																															
2005	С	В	С	С	Н	В	В	Н	С	Н	Н	2006	С	С	С	С	Н	В	С	Н	Н	Н	Н	2007	С	С	С	С	Н	В	С	С	Н	Н	Н	2008	В	В	С	С	Н	В	С	С	Н	Н	Н

функціонують у сфері готельного та ресторанного бізнесу, будівництва, а також у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги. Найвищі показники рентабельності по різних періодах часу зафіксовано по підприємствах, що функціонують у секторі сільського господарства, мисливства, лісового господарства; транспорту та зв'язку; у сфері фінансової діяльності. Підприємства торгівлі вирізняються за показником оборотності активів. Протягом усього досліджуваного періоду (2005-2009 рр.) означений показник –найвищий серед підприємств інших видів економічної діяльності. Щодо витратовіддачі, то торговельні підприємства мають середні значення даного показника та не змінюють його рівень протягом усього досліджуваного періоду.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження розвитку підприємств роздрібно́ї торгівлі та порівняльної оцінки ефективності різних видів економічної діяльності відзначимо наступне. Незважаючи на позитивні тенденції у розвитку торговельних підприємств, низький рівень показників рентабельності не дозволяє віднести торгівлю до найбільш успішних сфер функціонування. Разом з цим, середній рівень показника витратовіддачі та високі показники оборотності активів свідчать про наявні переваги торгівлі порівняно з іншими сферами господарської діяльності.

Список літератури

1. Діяльність підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності у 2008 р. [Текст] : стат. зб. – К. : Державний комітет статистики України, 2008 р. – 327 с.
2. Какая торговая сеть обанкротится следующей? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://retailstudio.org/trends/9589.htm>>.
3. «Фокстрот» отметили в рейтинге «ТОП-500» компании «Делойт» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://retailstudio.org/news/9753.htm>>.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

Отримано 01.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© Н.О. Власова, О.А. Круглова, Н.О. Гайдар, 2010.